

IJTIMOY IQTISODIY JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI O'RNI

Qodirov Farrux Ergash o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

"Informatika va uni o'qitish metodikasi" kafedrası mudiri, ilmiy raxbar

Bozorova Iroda Zarif qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Institutining matematika va informatika yo'nalishi

1-23 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14504322>

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiy ijtimoiy jarayonlarning axborot texnologiyalari bilan aloqadorligi, uning hozirgi kunda jadal rivojlanishi va O'zbekiston Respublikasida an'anaviy iqtisodiyotdan raqamli iqtisodiyotga o'tish haqida batafsil yoritib berilgan. Shuningdek iqtisodiy jarayonlarni rivojlantirishda axborot texnologiyalarning o'rnini hozirgi kunda qanchalik ahamiyatga ega ekanligi aytilgan.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy jarayonlar, iqtisodiy jarayonlar, axborot texnologiyalari, eng yangi texnologiyalar, ish uslublari, foydalanish, biznes, innovatsiyalar, global iqtisodiyot, aqlli texnologiyalar.

Ijtimoiy iqtisodiy jarayonlarni rivojlantirishda axborot texnologiyalarning o'rnini juda muhim hisoblanadi. Axborot texnologiyalar ijtimoiy iqtisodiy sohalarida samaradorlikni oshirish, batafsil ma'lumot olish va ulardan foydalanish, shuningdek jarayonlarni avtomatlashtirishda katta i nomkoniyatlarini yaratib beradi.

So'ngi yillarda iqtisodiyotni rivojlantirishda ilg'or texnologiyalar va innovatsiyalarning ahamiyati oshib bormoqda. Eng yangi texnologiyalar ishlab chiqarish va biznes jarayonlarining samaradorligini oshirish mumkin. Eng yangi texnologiyalar inson faoliyatining barcha yangi sohalarini va sohalariga kirib borishi bilan an'anaviy yondashuvlar va ish uslublari o'zgaradi.

Raqamli iqtisodiyot savdo hajmini oshiradi va yangi eksport va import yo'llarini yaratadi. Mamlakatlar o'rtasidagi chegara va to'siqlar qisqaradi, chunki mahsulotlar va xizmatlar internet orqali bevosita taklif qilinadi va sotiladi. Shuningdek, elektron to'lov tizimlari, masalan, PayPal yoki Google Pay, global savdoni amalga oshirishni osonlashtiradi va savdo jarayonlarini tezlashtiradi. Raqamli texnologiyalar global miqyosda biznesni kengaytirish imkonini beradi. Transmilliy korporatsiyalar (TNC) va global kompaniyalar, raqamli platformalar va internet orqali o'z faoliyatlarini butun dunyo bo'ylab kengaytirmoqdalar. Bunday kompaniyalar global aloqalarni o'rnatishda va o'z mahsulotlarini turli bozorlarda sotishda raqamli tizimlardan foydalanadilar.

Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni rivojlantirishda axborot texnologiyalarining (AT) roli katta ahamiyatga ega, chunki ular jamiyat va iqtisodiyotning turli sohalarida samarali, tezkor va yanada shaffof faoliyat olib borishga imkon yaratadi. Quyida ATlarning ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarda qanday ta'sir ko'rsatishi va ulardan qanday foydalanish mumkinligi haqida batafsil ma'lumot keltirish mumkin:

1. Iqtisodiyotni raqamlashtirish va innovatsiyalar

Axborot texnologiyalari yordamida iqtisodiy jarayonlar avtomatlashtiriladi, bu esa ish samaradorligini oshiradi va yangi innovatsion imkoniyatlarni yaratadi. Misol uchun, elektron tijorat (e-commerce), moliyaviy texnologiyalar (fintech), raqamli to'lov tizimlari va blokcheyn

texnologiyalari iqtisodiyotda yangi ish o'rinlarini yaratadi va an'anaviy biznes jarayonlarini soddalashtiradi.

Raqamli iqtisodiyot: Axborot texnologiyalari raqamli xizmatlar va mahsulotlarning tezda rivojlanishiga olib keladi. Bu bizneslarning global miqyosda faoliyat yuritishiga imkon yaratadi va iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi. Blokcheyn va kriptovalyutalar: Raqamli valyutalar va blokcheyn texnologiyasi iqtisodiy jarayonlarni yanada shaffof va xavfsiz qilishga yordam beradi.

2. Ta'lim va kasbiy rivojlanish Axborot texnologiyalari ta'lim tizimini yanada rivojlantirishga imkon yaratadi. Masofaviy ta'lim va onlayn kurslar global miqyosda bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi, ayniqsa chekka hududlarda yashovchi yoki mehnat bozorida o'zgarishlarni tezda qabul qilganlar uchun foydalidir.

Masofaviy ta'lim: Internet va boshqa raqamli platformalar orqali ta'lim olish imkoniyatlari kengayadi. Bu esa malakali mutaxassislarni tayyorlashga yordam beradi.

Raqamli ko'nikmalarni oshirish: Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishda raqamli ko'nikmalarga ega mutaxassislarning talab qilinganligi ortadi, bu esa texnologik rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi.

3. Ijtimoiy xizmatlar va salomatlik. Axborot texnologiyalari ijtimoiy xizmatlar va salomatlik tizimlarini samarali tashkil etish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Masalan, tibbiyotda masofaviy konsultatsiyalar, elektron sog'liqni saqlash tizimlari va raqamli sog'liqni saqlash xizmatlari ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda yordam beradi. Elektron sog'liqni saqlash: Raqamli platformalar orqali bemorlarning holatini kuzatish, masofaviy konsultatsiyalar va tibbiy ma'lumotlar almashish tizimlari tibbiyot xizmatlarini yanada sifatli va tezkor qiladi. Ijtimoiy xizmatlar: Axborot texnologiyalari yordamida ijtimoiy xizmatlar tizimi yanada soddalashtiriladi, resurslar samarali taqsimlanadi va xizmatlar tezkor taqdim etiladi.

4. Ijtimoiy tarmoq va muloqot Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar insonlar o'rtasidagi muloqotni osonlashtiradi. Ijtimoiy tarmoqlar ijtimoiy tashkilotlar, siyosiy harakatlar, tadbirkorlik va biznes rivojlanishida muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Onlayn muloqot: Ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalar orqali jamiyatdagi muammolarni muhokama qilish va yangi ijtimoiy g'oyalarni amalga oshirish imkoniyatlari yaratildi.

Axborot tarqatish: Axborot texnologiyalari tezkor axborot almashish va xabardorlikni oshirishga yordam beradi, bu esa ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

5. Barqaror rivojlanish va ekologiya

Axborot texnologiyalari yordamida tabiiy resurslar samarali boshqarilishi va ekologik barqarorlikni ta'minlashga yordam beruvchi yechimlar ishlab chiqiladi. Masalan, energiya tejash tizimlari, ekologik monitoring va boshqalar.

Aqlli shaharlar: Aqlli shaharlar texnologiyalari yordamida energiya va resurslar samarali boshqariladi, bu esa atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytiradi. Barqaror energetika: Raqamli tizimlar orqali energiya iste'moli va qayta tiklanadigan energiya manbalarining boshqarilishi osonlashadi.

6. Iqtisodiy inkluziya

Axborot texnologiyalari jamiyatning barcha qatlamlariga iqtisodiy faoliyatda ishtirok etish imkoniyatini yaratadi. Masalan, mobil to'lovlar va bank xizmatlari kengayishi, kross-chegaraviy savdo va xizmatlar aholining turli qatlamlariga keng imkoniyatlar yaratadi.

Inson axborot olamiz ichra yasharkan, voqeya xodisalar jarayonlarning bir-biriga aloqadorligini, o'zaro munosabatlari va mohiyatini tashkil etish, o'z hayotidan kelib chiqatlyotgan murakkab savollarga ilmiy javob topish maqsadida ko'pdan-ko'p dadil va raqamlarga murojat qiladi. Axborot tufayli nazariya amaliyot bilan birikadi. Amaliyot nazariyasi nazariya esa amaliyotsiz mavjud ham bo'lmaydi, rivojlanmaydi ham. Zavodlarimizning asosiy maqsadi informatika vositalarining ahamiyati to'g'risidagi fikr yuritish emas, balki jamiyatning axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirishdagi usul va vositalar to'g'risida tushunchaga ega bo'lishdir.

Respublikamizda axborotlashtirish keng yo'lga qo'yilishi bilan undagi har bir fuqaroga kerakli paytda, kerakli sifatda olish imkoniyatlari ochilmoqda. Respublikamizdagi viloyatlar, shaharlar, tumanlarga qarashli jixozlanib, ular maxsus qurilmalari (teleforin tarmog'iz, modem va boshqalari) yordamida axborotlarni uzatish va qabul qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Insonning iqtisodiy, ekologik, siyosiy va boshqa sohalarda fikrlash doirasining kengayishi Axborotli muhitning sifat va miqdor jihatdan o'zgari, yangi xususiyatga ega bo'lgan axborotli muhitning kelib chiqishiga sabab bo'lmoqda. Demak axborotlashtirish vaqtinchalik tadbir emas, rivojlanishning zarur vositasidir va axborotli muhitning hozirgi rivojlanish darajasidagi holatini informatikasiz qo'llab bo'lmaydi. Axborotlarni tez, sifatli yig'ish saqlash, qayta ishlash va uzatish kabi vazifalarni bajarishda hisoblash texnikasining xizmati beqiyos ekaniga ishonch hosil qilmoqda. Iqsodiyotning boshqarishdagi o'zgarishlar, bozor munosabatlarga o'tish buxgalteriya xisobini tashkil qilish va olib berishga katta ta'sir ko'rsatadi. Xisobning xalqaro tizimlarga o'tishi amalga oshirilmoqda bu uning uslubiyatini yangi shakllarini ishlab chiqarishni talab qiladi. Buxgalteriya xisobining axborot tizimi va uning kompyuterda ishlab chiqarishning tashkil qilishning an'anaviy shakllari katta o'zgarishlarga uchragan. Xisobchidan korxona moliyaviy xolatining ob'ektiv baholarini bilish, moliyaviy taxlil usullarini yegallash, qimmatli qog'ozlar bilan ishlashni bilish bozor jarayonlarida pul mablag'lar investitsiyalarini asoslash va boshqalar talab qilinadi.

Umuman olganda, axborot texnologiyalari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni tezlashtiradi, resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi va yangi imkoniyatlarni yaratib beradi. Keng qamrovli axborot: Internet va mobil aloqa imkoniyatlari orqali axborot yo'naltirilishi va tarqatilishi ijtimoiy dialoglarni kuchaytiradi, shuningdek, insonlarni ijtimoiy masalalarda faol ishtirok etishiga undaydi. Shunday qilib, axborot texnologiyalari nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy jarayonlarni ham rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

References:

1. Sh, Mavlonov Sh, and F. B. Jurayeva. "ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA MINTAQALAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH." *Экономика и социум* 10 (125) (2024): 234-238.
2. Aliqulov, Sh. "M. Yaxiyaxonova. Ta'lim samaradorligini oshirishda kreativ va zamonaviy metodlarning ahamiyati. Raqamli ta'lim muhitida fanlararo integratsiyani Qo'llashning ta'lim samaradorligiga ta'siri: xalqaro Tajribalar va rivojlanish istiqbollari." (2024).
3. Shukurullo Fayzullo o'g'li, Aliqulov. "TA 'LIMDA MULTIMEDIYA TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH." *PEDAGOGS* 50.2 (2024): 51-55.
4. Shamsiddinov, G'iyosjon, Barchin Ro'ziqulova, and Laziza Inatillayeva. "BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI VA

AFZALLIKLARI." Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования 3.10 (2024): 39-41.

5. Shamsiddinov, G'iyosjon, Jasmina Murodulloyeva, and Umida Nurmaxmatova. "YASHIL IQTISODIYOT VA YO 'NALISHLARI BO 'YICHA TA'LIM DASTURLARINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI." *Models and methods in modern science* 3.5 (2024): 44-49.

6. Shamsiddinov, G'iyosjon, and Temurbek Zarifov. "GLOBAL TARMOQ QURISHDA TARMOQ QURILMALARIDAN FOYDALANISH VA TARMOQ TOPOLOGIYALARINING O'RNI." *Science and innovation in the education system* 3.5 (2024): 50-60.

7. Raxmatov Sherqo'zi Akbar Kodirov. "Ta'lim jarayonida bulutli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi" *Pedagogis Internatsional research* ISSN:281-4027_SJIF:4.995. 2023/5/15

8. F Qodirov. Aholiga tibbiy xizmatlar ko'rsatishning rivojlanishini iqtisodiy-matematik modellashtirish. *Scienceweb academic papers collection* . 2023/1/1.

9. F Qodirov. Zamonaviy to'lov tizimlari tahlili va elektron pul birliklari. *Scienceweb academic papers collection*. 2023/1/1.

10. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "Aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish sohasining kelgusi holatini bashoratlash." *Сервис" илмий-амалий журнал* (2022): 56-59.

11. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "ECONOMETRIC MODELING OF THE DEVELOPMENT OF MEDICAL SERVICES TO THE POPULATION OF THE REGION." *Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities* 2.1.1 Economical sciences (2022).

12. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "CREATION OF ELECTRONIC MEDICAL BASE WITH THE HELP OF SOFTWARE PACKAGES FOR MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." *Conferencea* (2022): 128-130.

13. Qodirov, Farrux. "ПРОЦЕСС РАЗРАБОТКИ ИГРОВОГО ДВИЖКА UNITY." АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ШАРОИТИДА ИННОВАЦИЯЛАР мавзусидаги Республика илмий-амалий анжуман МАЪРУЗАЛАР ТУПЛАМИ (2019).

14. Qodirov, Farrux. "" AQLLI UY" TIZIMINING IMKONIYATLARI." *Scienceweb academic papers collection* (2019).

15. Qodirov, Farrux. "DESCRIPTION AND PERFORMANCE OF THE PROGRAM 3D MAX STUDIO." АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ШАРОИТИДА ИННОВАЦИЯЛАР мавзусидаги Республика илмий-амалий анжуман МАЪРУЗАЛАР ТУПЛАМИ (2019).

16. Qodirov, Farrux. "GPON TEXNOLOGIYASI-OPTIK KIRISH TARMOG'I." АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ мавзусидаги Республика илмий-амалий анжуман МАЪРУЗАЛАР ТУПЛАМИ (2018).